

"Sauøya - idyllen som ble rasert" [Truls Lie 25. september 2018](#) Halden arbeiderblad

Sauøya - idyllen som ble rasert

Det er kun ett verb som gjelder når man skal beskrive det som skjedde med Sauøya – nemlig «å rasere».

Jeg er haldenser, oppvokst på 40-tallet, og jeg har sterke minner når det gjelder den unike idyllen som var Sauøya, et bade- og rekreasjonseldorado beliggende omtrent midt i sentrum og et fantastisk flott visuelt innslag til innseilingen til byen.

Før jeg går videre, vil jeg henlede oppmerksomheten på den nyutkomne boken «Kampen om Sauøya» – utgitt av Irene Publishing og ført i pennen av Jørgen Johansen, Vidar Hov Lian, Jørn Bøhmer Olsen og Morten Paulsen.

Her har man endelig tatt bladet fra munnen, og vi kan lese om den utrolig brutale kampen mot byens innbyggere som ble ført av bedriftsledelsen i Saugbrugsforeningen og deres medspillere i kommunens politiske og administrative ledelse, samt andre mektige aktører som Veidekke og diverse pukkverksbedrifter. De som ble direkte skadelidende av virksomheten, var først og fremst beboerne i Eskeviken (og vel delvis Sørhalden).

Det som kanskje forundrer mest ved lesing av denne boken, men også fra egen hukommelse, er den nesten totale sløvhhet og likegyldighet som ble utvist fra byens øvrige befolkning. Noen spredte protester dukket frem, men først og fremst var det beboerne på de tidligere nevnte områdene som reagerte og prøvde å stanse overgrepene – for overgrep var det i høyeste grad. De ble faktisk utsatt for et støv- og støyhelvete i en 20-årsperiode uten at verken angjeldende instanser eller politiske organer løftet en finger til hjelp mot de opplagte overgrepene (og ulovlighetene) man her ble utsatt for. Heldigvis ble maktarrogansen stanset før hele øya ble en «plating i to meters høyde» slik at en ny fabrikk kunne bygges her. Dette var det uttalte målet fra høyeste hold og ville gjort katastrofen komplett.

Slik som situasjonen er i dag, har vi ennå tilbake en stor del av øyas østre del, og forståelsen for den unike ressursen dette er for byen, er i dag voksende.

Øyas vestsida derimot er det bare minner igjen av. Her har Saugbrugsforeningen til fulle virkeliggjort sine mål. Vi sitter igjen med en to meter høy, kjempestor og heslig platting ut mot sjøen hvor det til slutt viste seg at det allikevel ikke var behov for å bygge en ny fabrikk!

På den mer bynære del av øya ligger nå fabrikkens utskipningshavn og skjuler det meste av resultatet av vandalismen der.

Når jeg tenker tilbake på hva byen har mistet pga. disse overgriperne, er det med vemod og dyp forargelse. Mange år har gått, og de fleste av disse menneskene er vel ute av «rotasjonen» på forskjellige måter og kan ikke lenger bli stilt til rette for sin uforstand og brutalitet.

Sauøya ligger midt i innseilingen til Halden. Strendene og svabergene er borte.

For å beskrive Sauøyas tapte kvaliteter, trengs flere spalte-meter enn det er plass til her, men jeg kan presentere hva jeg kan finne i min egen hukommelse: Dette var virkelig en øy, og man måtte bli rodd over av en ferjemann eller benytte egen båt. I min tid mener jeg overfarten kostet 10 øre. Når man vel var kommet over til øya, måtte man spasere gjennom en idyllisk liten «grend» med fargerike hus og lave stakittgjerder rundt små haver. Man tok så veien mot vest på øya og kom snart ut på et stort platå hvor man gikk under eldgamle, storvokste furuer og hvor det i sesongen bugnet med saftige blåbær. I enden av denne lille skogen var det en ganske så bratt kløft som åpnet seg ut mot en nydelig liten halvmåneformet strand – nemlig «Lusebukta». Her i kløfta husker jeg spesielt at lukten av sjø (før forurensningens tid) slo nesten bedøvende imot den besøkende. Her var det kiosk, badehus, stupebrett i flere høyder, en slags tømmerlense (til svømmeopplæringsbruk?) og flytebrygge, og som tidligere nevnt var dette min og mange andres barndoms eldorado.

Men det stopper ikke her. På øyas vestsida befant det seg i det hele seks badeplasser. Bl.a. hadde vi «Herrebadet» og «Damebadet». Begge kunne fremvise innebygde badeområder etter svensk «västkusttype» hvor de respektive kjønn kunne bade «uten en tråd».

Selvfølgelig ble det etter hvert uaktuelt med badeliv her i gytjepølen etter selvsamme fabrikk som i årtier fritt forurenset byens nærmeste fjordområder, slik at det til slutt til tider var direkte ubehagelig å oppholde seg i sentrum.

Nå er fjorden tilnærmet ren, og vi kan med fulle gremmes over hva vi har mistet. Heldigvis er deler av øya intakt og kan fortsatt gi innbyggerne sentrumsnære muligheter både til rekreasjon, naturopplevelser og badeliv.

Ankomsten til øya må det gjøres noe med. Slik det ser ut nå, virker det nærmest privat og utilgjengelig når man har rundet Felleskjøpsiloen (et annet skrekkeeksempel på overgrep i et bysentrum). Folk som er ukjente med området, vil sannsynligvis kvie seg for å bevege seg videre herfra.

Som avslutning her, vil jeg tilføye at etter min oppfatning er vi nå midt en tilsvarende rå prosess med å ødelegge bynære friluft-, bade- og rekreasjonsmuligheter. Her tenker jeg på utbyggingen og privatiseringen av Tyska og Hollenderen. Dette området har unike kvaliteter, og her ligger faktisk badestrendene klare. Det trengs først og fremst opprydning (fjerningen av giftig jordsmonn har politikerne allerede tatt på seg, enten utfallet blir sånn eller slik). Her finner vi ganske unik natur, eksotiske vekster etter seilskipstidens ballastjord, vakre gamle trær, og det hele ligger i gangavstand fra sentrum!